

Tìm Lại Câu Ca Dao Xưa

--- Việt Thu ---

*"Trai kén vợ giữa chợ Đồng Xuân
Gái kén chồng giữa phường Quán Ngựa"*

Thật khó biết chính xác câu hát này có tự thuở nào, song người Hà Nội hầu như ai ai cũng hiểu: "Vua Lý Thái Tổ dời đô từ Hoa Lư sang thành Đại La vào mùa thu, tháng bảy, năm Canh Tuất" (1010). Quán Ngựa, cái nôi của một thời sinh sản ra những anh hùng tung hoành trên lưng ngựa, cùng với Giảng Võ nơi luyện rèn võ nghệ, cùng với Quốc Tử Giám trường Đại học đầu tiên của Việt Nam, Hà Nội đã hình thành một không gian văn, võ kiêm toàn.

Tôi lần theo câu hát dân gian trở về Quán Ngựa, một vùng thoáng rộng mênh mông nằm giữa 13 trại dân cư xưa, tựa lưng vào những con đường, phía đông: đường Ngọc Hà, phía tây: đường Bưởi, phía nam: đường Đội Cấn, phía bắc: đường Hoàng Hoa Thám. Tôi cứ bước đi như kẻ mộng du, bởi dấu xưa, nền cũ còn đây, nhưng cảnh vật quá nhiều thay đổi. Con đường Đốc Ngừ từ Hoàng Hoa Thám sang Đội Cấn cắt ngang Quán Ngựa rẽ vào trường Huấn luyện thể dục thể thao của thập kỷ 60 đã nhường cho sự hình thành dân cư dọc theo đường Đốc Ngừ: những ngôi nhà hai tầng, ba tầng chen nhau mọc lên như nấm, những nhà hàng dịch vụ, khách sạn mini, đêm đêm đèn hoa nhấp nháy, trăm ngàn dải lụa màu hắt ra đường phố... Tôi ngẩn ngơ tìm tiếng vó ngựa dồn dập đâu đây, tiếng đao, kiếm chát chúa đâu đây... nhưng tất cả như chìm trong sóng nước Tây Hồ, có chăng chỉ vắng lại tiếng nhạc êm ru trầm bổng từ những căn phố.

Tôi rẽ vào quán "Rượu cỏ" bên đường Đốc Ngừ, loại rượu duy nhất có ở Hà thành. Chủ quán là người đàn ông gần năm mươi tuổi, dáng vẻ phong trần, hàm râu tua tủa. Với khách, bao giờ chủ quán cũng hào hứng kể lịch sử dài dòng của loại "rượu cỏ" này: "Chuyện rằng một viên võ tướng nước ngoài bại trận, tình nguyện về Quán Ngựa chẵn và huấn luyện ngựa chiến. Ông ta đã tìm được hơn mười loài rễ cây cỏ ở Việt Nam, rồi ủ men, cất rượu chiêu đãi những kỵ sĩ tài tử. Hương rượu ngan ngát mùi cỏ mật, cỏ thơm... rượu uống say mà tỉnh táo, êm dịu mà hưng phấn, không hề nhức đầu, không mất lý trí... Cụ tổ xa xưa của họ Lý là võ quan mê loại "rượu cỏ" này lắm, nên kết thân với viên quan võ nước ngoài, học được cách chưng cất. Thời gian trôi qua người Pháp xây nhà máy bia

Homel ngay Quần Ngựa, nhà máy rượu ở đường Nguyễn Công Trứ... Người bình dân quen với "quốc lủi", người hào phú quen với rượu ngoại. Những năm gần đây, thương trường mở cửa, tư duy thay đổi, ông chủ quán họ Nguyễn tìm được cuốn sách của cụ tổ họ Lý, (sự tình cờ này có nhiều nghi vấn, bởi lịch sử thăng trầm, có thời họ Lý phải đổi thành họ Nguyễn) ông lặn lội kiếm rễ cây và cô chưng cất rượu, không ngờ loại rượu tưởng như vĩnh viễn chết... chim này lại thay đổi cảnh sống bản hàn cả gia đình ông. Có khách mang nậm, mang hũ từ xa bốn, năm chục cây số tìm đến để mua...".

Nhìn ông chủ quán đưa chiếc nậm cổ màu men xanh vào nồi cách thủy hâm nóng rượu, lấy nước sôi ngâm cái chén mắt trâu, tôi hỏi: "Quanh đây người ta xây nhà tầng cả, sao bác vẫn giữ ngôi nhà "thanh đạm" vậy?". Ông chủ quán cười ha hả "Đường Liễu Giai đâu phải bắt nguồn từ Daewoo, Đội Cấn, nó từ Hồ Tây đến tận sân bay Hòa Lạc. Đoạn Quần Ngựa này chỉ nay mai làm nốt. Cung thiếu niên rộng trên 15 ha đã sừng sững khách sạn Khăn Quàng Đỏ. Trường huấn luyện thể dục thể thao đã chuyển vào Nhổn. Khu vực Đốc Ngũ về Bưởi giờ như vậy đấy, nhưng cứ đà này mười năm sau thì phải là nhà 15 - 20 tầng kia. Họ có tiền, họ biết kinh doanh thì họ xây, vài ba năm thu hòa vốn, còn tôi, nậm "rượu cổ" lại phù hợp với gian nhà "thanh đạm".

"Nậm rượu cổ" làm tôi chệnh choáng say, tôi say câu hát : "Gái kén chồng giữa phường Quần Ngựa". Tôi muốn đi thăm dấu tích chàng trai dũng mãnh làng Lê Mật đánh thủy quái, cứu công chúa trên dòng sông Đuống, được nhà vua ban thưởng, chàng không nhận lụa là, vàng, bạc, chỉ xin đất vùng Quần Ngựa lập ra 13 trại. Tôi muốn thăm những chàng trai đương thời vùng Quần Ngựa, tìm bóng dáng những võ quan kỳ tài hoa...

Tôi trở về Đồng Xuân, đứng trên khoảng sân vơi vơi của tầng ba, nhìn ra sông Hồng ba chiếc cầu: Long Biên, Chương Dương, Thăng Long như ba con rồng vươn mình trên sông nước nặng đỏ phù sa. Phải chăng vua Lý Thái Tổ khi dừng thuyền dưới thành Đại La đã mơ thấy những con rồng này?

Đồng Xuân, cái chợ trên bến dưới thuyền hiện đại quá, xây dựng hoàn toàn bằng bê-tông cốt thép, trên mặt bằng khoảng 8.000 m², ba tầng kiến trúc độc đáo. Thôi thì đủ các mặt hàng, "thượng vàng, hạ cám" muôn màu, muôn sắc cứ chen lấn dòng người, người từ rừng núi, người từ biển cả đổ về đông vui tấp nập. Cầu thang băng chuyền đưa hàng và khách lên lên, xuống xuống, giống như cái đèn kéo quân khổng lồ giữa không gian nhộn nhịp. Điều ngạc nhiên hơn khi tôi được biết cả công trình đồ sộ này lại do Công ty cổ phần xây dựng và điều hành - có nghĩa chủ yếu là thành phần kinh tế tư nhân - điều mà hơn chục năm trước đây khó ai tưởng tượng nổi.

Bên những sạp hàng, trăm ngàn khuôn mặt rạng rỡ, tươi rói, hình như khuôn mặt nào cũng nở nụ cười thân thiện. Bất giác tôi chợt nhớ câu hát đối trong đêm hội trống quân: "Con gái Hà Nội vừa đẹp, vừa xinh, vừa giòn...". "Trai kén vợ giữa chợ Đồng Xuân" câu hát xa xưa ấy hiện giờ vẫn còn giữ nguyên giá trị - nó đang được kiểm chứng khẳng định trong thay đổi tư duy cuộc sống. Tôi dừng giữa cửa chính chợ Đồng Xuân. Ba vòm cung đầu hội chợ cũ vẫn được giữ nguyên, dòng chữ thiêng viêng khung giữa trụ chính như dấu ấn vọng về thời oanh liệt: "Ngày 14-2-1947 các chiến sĩ thủ đô đã anh dũng chiến đấu giáp lá cà tiêu diệt giặc Pháp trong cuộc tấn công của chúng vào chợ Đồng Xuân, 100 tên địch đã bị chết và bị thương, 4 xe tăng bị phá hủy".

Cảm ơn những anh hùng, liệt sĩ yêu thương từng ngọn cây, nắm đất thành Thăng Long, đã gìn giữ sắc màu của những câu ca xanh ngắt!